

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

נותנין עליה איספלגית וכמון

(קל"ג א') (המשך משנה): ונותנין עליה איספלגית (תחבושת) וכמון (שחוק, לרפואה). אם לא שחק מערב שבת, לועס בשיניו (טחינה ע"י שיניו) ונותן¹. אם לא טרף (עירב) יין ושמן מערב שבת, ייתן זה בעצמו וזה בעצמו. ואין עושין לה חלוק לכתחילה (על ראש הגיד שלא יחזור העור לכסותו, משום איסור תיקון כלי). אבל כורך עליה סמרטוט. אם לא התקין מערב שבת (סמרטוט) כורך על אצבעו (דרך מלבוש, לשנות מדרך הוצאה בחול), ומביא, ואפילו מחצר אחרת.

(קל"ד א') **תנו רבנן**: דברים שאין עושין למילה בשבת, עושין לה ביום טוב: שוחקין לה כמון, וטורפין לה יין ושמן. אמר ליה אביי לרב יוסף: מאי שנא כמון ביום טוב, דחזי לקדרה, יין ושמן חזי נמי בשבת לחולה! **דתניא**: אין טורפין יין ושמן לחולה בשבת. אמר רבי שמעון בן אלעזר משום רבי מאיר: אף טורפין יין ושמן. אמר רבי שמעון בן אלעזר: פעם אחת חש רבי מאיר במעי, ובקשנו לטרוף לו יין ושמן, ולא הנחנו. אמרנו לו: דבריק יבטלו בחיך? אמר לנו: אף על פי שאני אומר כך, וחבירי אומרים כך, מימי לא מלאני לבי לעבור על דברי חבירי. הוא ניהו דמחמיר אנפשיה, אבל לכולי עלמא, שרי!

התם (גבי שאר חולים) לא בעי ליכא (לטרפו ולערבו יפה יפה), הכא בעי ליכא.

הכא נמי, ניעביד ולא לילך (לא יערבנו כל כך)!

(ומתרץ) היינו דקתני 'נותן זה בפני עצמו וזה בפני עצמו' (שמערב ואינו לוכך).

שיטות הראשונים

טריפת יין ושמן: דעת **רמב"ם**, **רמב"ן**, ו**רשב"א** שהלכה כתנא קמא, שאסור לטרוף יין ושמן לחולה בשבת, וגם במילה אם לא עירב מאתמול יין ושמן, לא יערב. ודעת **האור זרוע**, **הר"ן**, ו**המאירי**, שהלכה כרבי מאיר, ומותר שיטרפם ביחד, אבל לא בחוזק² ו**השו"ע**³ פסק כ**רמב"ם**.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות מילה, סימן רסו)

ב. ... ונותנין עליה אִסְפְּלָגִית...

ג. אין שוחקין סמנים, ולא מחמין לו חמין, ואין עושין לה אִסְפְּלָגִית, ולא טורפין לה יין ושמן. אם לא שחק כמון מערב

1. אע"פ שהתינוק הנימול חולה שיש בו סכנה, כל שאפשר לשנות משנים (רש"י ותוספות).

2. המגיד משנה (הל' שבת ב'), כתב שדעת הר"ף שהלכה כרבי מאיר. והביה"ל (שלא, ז, ד"ה לא יערבם היום) כתב שדעת הר"ף והרא"ש ג"כ שהלכה כתנא קמא, מדהעתיקו המשנה דנותן זה בפ"ע וזה בפ"ע כצורתה, ולא העתיקו על זה מה שתירצו שם גמרא דהיינו בלא ליכא, משמע דסבירא להו דזהו דוקא לרבי מאיר, דבשאר חולה ג"כ מותר עירוב בלא ליכא, משא"כ לרבנן דבשאר חולה אסור עירוב, גם לענין מילה אסור עירוב לגמרי, ונשארה המשנה כצורתה.

3. או"ח שלא, ז. מקורות - רמב"ם (הל' מילה ב, ז). רמב"ן (תורת האדם, שער המיחוש, ד"ה והנך שמעתתא מרפסן איגרי וכו', והכין פרוקא דמילתא). רשב"א (חי' קכ"ט א', ד"ה וכתב הרמב"ן). או"ז (ח"ב, הל' מילה, סי' קו), ר"ן (על הר"ף, נ"ג א', ד"ה מהלקטין), מאירי (קל"ד א', ד"ה דברים שאין עושין למילה).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שבת, לועס בשניו. אם לא טרף יין ושמן מערב שבת, נותן זה לעצמו וזה לעצמו. ואין עושין לה חלוק, אבל כוֹרֵף עליה סמרטוט, ואם לא התקין מערב שבת, כוֹרֵף על אצבעו ומביא דָּרֵךְ מִלְבוּשׁ, אִפְלוּ מַחְצֵר אַחֲרֵי שְׁלֹא עֲרָבָה. ו. כָּל הַמְכַשִּׁירִים שֶׁאֵין דּוֹחִין שֶׁבֶת, גַּם יוֹם טוֹב אֵין דּוֹחִין, חוּץ מִזֶּה שֶׁשׁוֹחֲקִין לָהּ כַּמּוֹן בְּיוֹם טוֹב הוֹאִיל וּרְאוּיִים לְקַדְרָה, וְכֵן טוֹרְפִין לָהּ יֵין וְשֶׁמֶן.

(או"ח, הלכות שבת, סימן שלא)

- א. עושים כל צרכי מילה בשבת; מוהלין ופורעין ומוצצין, ונותנין עליו כמון.
- ז. לא היה לו כמון שחוק מערב שבת, לא ישחקנו אלא לועס בשניו. אם לא ערב מאתמול יין ושמן לתן עליהם, לא יערבם היום אלא יתן כל אחד לבדו.
- ח. אין עושין לה חלוק אלא כוֹרֵף עליה סמרטוט; ואם אין לו, כוֹרֵף על אצבעו דָּרֵךְ מִלְבוּשׁ, לשנות מדָּרֵךְ הוֹצָאָה בַּחֲלֵי, ומביא דָּרֵךְ חָצֵר אַחֲרֵי אִפְלוּ לֹא נִשְׁתַּתְּפוּ יַחַד.

סינון חרדל ומיתקו ועשיית גבינה, ביום טוב

- (קל"ד א') **תנו רבנן:** אין מסננין את החרדל (ביום טוב) במסננת שלו (שנראה כבורר, שמשליך הסובין שלו).
(ומקשה) מאי שנא מהא **דתנן** (לקמן קל"ט ב'): נותנים ביצה (חיה) במסננת של חרדל (ומסננה בתוכו ליפות מראיתו, ואף בשבת)?
(ומתרץ) התם לא מיחזי כבורר⁴, הכא מיחזי כבורר.
(המשך הברייתא): ואין ממתקין אותו בגחלת (כדרך שרגילים לכבות לתוכו את הגחלת, משום כיבוי).
(ומקשה) **והתניא:** ממתקין אותו בגחלת!
(ומתרץ) לא קשיא כאן בגחלת של מתכת (שאפילו אם מתכוין לכבות אינו עובר איסור תורה). כאן בגחלת של עץ.
(ומקשה) מאי שנא מבישרא אגומרי (בשר על גחלים, שצולים ביום טוב ואע"פ שמכבה)?
(ומתרץ) התם לא אפשר (לצלול מאתמול, שביומו משובח יותר), הכא אפשר (חרדל אפשר למתקו בגחלת מאתמול).
אמר ליה אביי לרב יוסף: מהו לגבן (גבינה ביום טוב)? אמר ליה: אסור.
(ומקשה) מאי שנא מלישה (שלשים פת ביום טוב)?
(ומתרץ) התם לא אפשר (שפת חמה משובחת יותר), הכא אפשר (לגבן מאתמול).

4. רש"י: אבל בורר ממש אינו, שגם הפסולת ראוי לאכילה. תוספות.
5. שחלמון הביצה נוטף דרך המסננת, והחלבון שהוא קשור, נשאר למעלה. ואינו כבורר, שאין כאן פסולת, שהכל ראוי הוא, אלא שהוא רוצה לערב החלמון לבד עם החרדל לגוון. ע"פ רש"י ורשב"א (שניהם להלן קל"ט ב', ד"ה ונותנים ביצה במסננת של חרדל). ועדיין צ"ב ההבדל, שכן גם בחרדל הפסולת ראוי לאכילה, וכדלעיל.
6. דאפשר דעביד איסורא דאורייתא אם מתכוין לעשות פחם, הלכך אפילו שאינו מכוין, אסור, אע"ג שאינה צריכה לגופה היא. ריטב"א.
7. ובשבת אסור מן התורה או עכ"פ מדרבנן, ראה לעיל צ"ה א'.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תקי)

- ג. אין מסננים החרדל במסננת שלו ואין ממתיקין אותו בגחלת של עץ; אבל בשל מתכת, מתר.
ה. אין עושין גבינה ביום טוב. (ואין מעמידין חלב ביום טוב) (הגהות מימון פ"ג ור"ן ספ"ד דביצה ובית יוסף בשם הרמב"ם). (והוא הדין
דאין עושין חמאה מן החלב, ביום טוב) (ריב"ש סימן קכ"א).

הרחצת מילה במים חמים, לפני המילה ואחריה

- (קל"ד ב') **משנה:** (4) מרחיצין את הקטן (במים חמים), בין לפני המילה ובין לאחר המילה. ומזלפין עליו, ביד אבל
לא בכלי (דהיינו שני שינויים: זילוף, וביד). (2) ר' אלעזר בן עזריה אומר: מרחיצין את הקטן (אפילו כדרכו, כדלהלן)
ביום השלישי שחל להיות בשבת, שנאמר "וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיּוֹתָם כְּאֲבִים".
(שנינו במשנה: ומזלפים עליו ביד) (ומקשה) והא אמרת רישא מרחיצין (משמע כדרכו)!
- ומתרץ רבא, הכי קתני: מרחיצין את הקטן, בין מלפני מילה בין לאחר המילה, ביום הראשון (למילה) כדרכו.
וביום השלישי (למילתו) שחל להיות בשבת, מזלפין עליו ביד אבל לא בכלי. ר' אלעזר בן עזריה אומר: מרחיצין
את הקטן (כדרכו, אף) ביום השלישי (למילתו) שחל להיות בשבת, שנאמר "וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיּוֹתָם כְּאֲבִים".
(ומסיק) כי אתא רבין אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר, ואמרי לה אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי
אלעזר בן עזריה (שמרחיצים את הקטן כדרכו אף ביום השלישי שחל בשבת), בין בחמין שהוחמו בשבת, בין בחמין
שהוחמו מערב שבת, בין הרחצת כל גופו, בין הרחצת מילה, מפני שסכנה היא לו.

שיטות הראשונים

- הלכה כרבי אלעזר בן עזריה, בין בחמין שהוחמו בשבת וכו':** כתבו רא"ש, ור"ן שאע"פ שהרי"ף כלל יחד וכתב
שמרחיצים כדרכו בין לפני המילה בין בחמין שהוחמו בשבת וכו', אין דינן שווה, דלאחר מילה, כיון שסכנה
היא, אפילו ישראל מבעיר האש ומחמם. אבל לפני המילה, אפילו ע"י גוי אסור.⁸
- רחיצה ביום השני שחל בשבת:** דעת רי"ף, רמב"ם, ראב"ד, ורא"ש, שביום השני אין רחיצה דוחה שבת. וגם לר'
אלעזר בן עזריה רק ביום הראשון והשלישי דוחה הרחיצה שבת. ודעת רמב"ן ועוד, שגם ביום השני מותר, מכל
שכן ממה שמותר ביום השלישי. **והשו"ע**¹⁰ פסק **כרמב"ם**, ושהאידינא לא נהגו ברחיצה כלל.

8. בראשית לד, כה.

9. וכתב עוד הרא"ש, ומה שכתב הרי"ף שמרחיצין אותו כדרכו לפני המילה בחמין שהוחמו בשבת, לא שיאמר לגוי להחם, אלא אם הגוי
עשאו לעצמו או אם עבר ישראל והחם אותן בשבת מרחיצין בהן את הקטן; אע"פ שאסרו רחיצת כל גופו בחמין שהוחמו אפילו
מערב שבת (שבת ל"ט ב'), לצורך המילה שרי. וכעין זה בר"ן, שאע"פ שרבנן לא שרו במכשירי מילה אפילו שבות של דבריהם, אפילו
הכי, כיון דרחיצה בחמין שהוחמו בערב שבת לא אסרוה אלא מפני הבלבול, במקום מילה התירו, דלא שייכא בה האי גזירה כולי האי.
מקורות - רא"ש (סי' ב). ר"ן (נג א ברי"ף, ד"ה וכתב). וכן ראה רשב"א (ד"ה הלכה).

10. או"ח שלא, ט (ביאור הגר"א).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

היכא דנשפכו חמימי לפני המילה: דעת רמב"ן דשרי למימהליה (אף שאחרי שימולו, יצטרכו לחלל שבת במכשירים, בחימום מים¹⁴). ודעת רז"ה ורשב"א שתידחה המילה¹². וכן דעת השו"ע¹³.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שלא)

ט. בזמן חכמי הגמרא אם לא היו רוחצים את הולד לפני המילה ולאחר המילה, וביום שלישי למילה במים חמין, היה מסכן; לפיכך נזקקו לכתב משפטו פשוט להיות בשבת; והאדנא לא נהגו ברחיצה כלל, ודינו לרחץ בשבת, אם רצו, כדין רחיצת כל אדם.

הגה: ובמדינות אלו נוהגים לרחצו לפני המילה בחמין שהחמו מאתמול, ולאחר המילה במוצאי שבת. וכן אם היה יום ג' למילתו בשבת, ורואים שיש צורך לרחצו, מכינים חמין מבעוד יום ורוחצים אותו בשבת. וכל זה מן הסתם, אבל אם רואים שיש לחוש לסכנה אם לא ירחצו אותו אחר המילה, בודאי מתיר לרחצו ולחלל עליו שבת מדי דהוי אשאר חולה שיש בו סכנה.

(יו"ד, הלכות מילה, סימן רסו)

ד. מלו את הקטן בשבת, ואחר כך נתפזרו הסמנים, עושין לו בשבת, מפני שסכנה היא לו. דין רחיצת תינוק קדם מילה או לאחריה, עין בטור א"ח סימן של"א.

טיפול בפצע בשבת

(קל"ד ב') (4) אמר רב: אין מונעין חמין ושמן מעל גבי מכה בשבת.

(2) ושמואל אמר: נותן חוץ למכה (בלבד, שאז אינו מוכח שעושה לרפואה), ושותת ויורד למכה.

מיתבי: אין נותנין שמן וחמין על גבי מוך (צמר גפן) ליתן על גבי מכה בשבת (משמע כשמואל)!

(ומתריץ) התם משום סחיטה (שמא יבוא לסחוט המוך).

תניא כוותיה דשמואל: אין נותנין חמין ושמן על גבי מכה בשבת, אבל נותנין חוץ למכה, ושותת ויורד למכה.

11. כי אחר המילה, פיקוח הנפש הוא שדוחה את השבת, ולא מכשירי מילה. וכתב רמב"ן, ומתניתין נמי דייקא, דתנן לא שחק מע"ש, לועס בשניו ונותן. אם לא התקין מע"ש, כורך על אצבעו ומביא, ואפילו מחצר אחרת, ולא קתני בשאין לו כמון בביתו או שאי אפשר ללעוס בשניו, תדחה; ומדקתני תקנתא ולא קתני נמי דחייה, שמע מינה כדאמרן. ועוד, דכורך על אצבעו ומביא דרך רה"ר איסורא דרבנן הוא, דמשאוי הוא לו (אולי אינו איסור דאורייתא משום שהוא דרך מלבוש, וצ"ב), ואי נמי מחצר אחרת שלא נשתתפו נמי איסורא הוא, ונידחי מילה, מידי דהוה אאיזמל שאין מביאין אותו דרך שער בשניו ואפילו במבוי שאינו משותף! אלא שאין צרכי סכנה שלאחר מילה דוחין אותה מתחילה, אלא מל ואח"כ מחלל לצורך הסכנה, כדפרישית.

12. וכתב הרשב"א שכל דבר שאנו יודעים בתחילת העניין שיבוא לידי איסור מלאכה, ואפילו דרבנן, שאינה ניתרת קודם הזמן, תידחה אותה מצוה כדי שלא נבוא לבסוף לידי כך. וכל שכן במלאכה דאורייתא.

13. יו"ד רס"ד: מלו את הקטן בשבת, ואחר כך נתפזרו הסימנים, עושין לו בשבת, מפני שסכנה היא לו. הב"י (יו"ד רס"ג-ד) כתב שמדקדוק דברי הרי"ף והרמב"ם (הל' מילה ב'ח: מלו את הקטן בשבת, ואחר כך נשפכו החמין וכו'). וכן משמע מתשובת הרמב"ם לחכמי לוניל, וראה כס"מ) נראה שסוברים כהרז"ה ורשב"א. ובש"ך כתב שאינו מוכרח (בדעת הרי"ף ורמב"ם), מיהו הב"ח והט"ז פסקו שתידחה המילה, כהרז"ה ורשב"א. וכן פסק המשנ"ב (שלא, ס"ק כד). מקורות - רמב"ן (ד"ה הלכה וכו' אבל יש לי וכו'; הו"ד ברשב"א). רשב"א (ד"ה הלכה). רז"ה (בעה"מ, נג א ברי"ף, ד"ה כתב הרי"ף).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

תנו רבנן: נותנין על גבי המכה מוך (כתיתין, חתיכות בגדים) יבש וספוג יבש (שאינו לרפואה, אלא שלא ישרטו בגדיו הקשים מכתו). אבל לא גמי יבש ולא כתיתין יבשין (שמרפאים).

קשיא כתיתין אכתיתין!

(ומתרץ) לא קשיא, הא בחדתי הא בעתיקי (כשהכתיתים מרפאים, אסור לתתם בשבת).

שיטות הראשונים

נתינת חמין ושמן על המכה: פסקו רי"ף, רמב"ם, ורא"ש כשמואל, שאין נותנים חמין ושמן על גבי המכה, אלא נותן חוץ למכה, ושותת ויורד למכה¹⁴. וכן פסק השו"ע¹⁵.

הא בחדתי הא בעתיקי: רבינו חננאל והרי"ף פירשו שחדשים מותר, וישנים אסור. ורש"י פירש: חדשים שלא היו על גבי מכה מעולם - מסו. עתיקי - לא מסו. וכתב הרא"ש שאפשר שגם הוא מודה דעתיקי מעלי לרפואה טפי, אלא דמצריך דאותן עתיקי לא נתנו על גבי מכה פעם אחרת¹⁶. והשו"ע¹⁷ פסק כהרי"ף, וכפירוש רש"י על פי דברי הרא"ש.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שכח)

כב. מעבירין גלדי המכה וסכין אותה בשמן אבל לא בחלב, מפני שהוא נמוח; ואפלו בגמר מפה דליקא אלא צערא, שרי. אבל אין נותנין עליה שמן וחמין מערבבים יחד, ולא על גבי מוך לתנו עליה; אבל נותן חוץ למכה, ושותת ויורד לתוכה.

כג. נותנין ספוג וחתיכות בגדים יבשים וחדשים, שאינן לרפואה אלא כדי שלא ישרטו הבגדים את המכה; אבל לא ישנים, שהם מרפאים. והני מילי ישנים, שלא נתנו מעולם על המכה, אבל אם היו כבר על המכה אפלו ישנים שרי, דשוב אינם מרפאים.

14. ואע"ג דהלכתא כרב באיסורי, הכא תניא כוותיה דשמואל.

15. או"ח שכח, כב. מקורות - רי"ף (נג ב בדפיו). רמב"ם (הל' שבת כא, כו). רא"ש (סי' ג).

16. כלומר לפי הרא"ש, גם לפירוש רש"י חדשים אינם מרפאים (ומותרים), ועתיקי מרפאים. אלא שבעתיקי יש חילוק בין עתיקי חדשים (שלא היו על גבי רפואה מעולם, שאלו מרפאים ואסורים), לבין עתיקי ישנים (שכבר היו על מכה, ושוב אינם מרפאים).

17. או"ח שכח, כג. וביאר הגר"א: וחדשים - כפירוש הרי"ף. והני מילי - כפירוש רש"י. וכתב הרא"ש אפשר שגם רש"י מודה לפירוש הרי"ף, עיי"ש. עכ"ל.